

1.)

Deze verhaaltjes zijn hoofdzakelijk geschreven om gebruikt te worden, als men bij den haard zit te schemeren, zoo als wij vroeger, een ijzeren pot met brandende blokken af en toe een stuk hout bijgelegd, hierboven een ketel hangende aan een ketting, en wij rondom dit gedoe gezeten, de grooten op stoelen en de kleinen op stoven, dan is een verhaaltje ten allen tijden welkom, en hebben wij zodoende menig uurtje versleten.

ZAANDAM.

Wij woonden in het huis Zuiddijk B. 96. dit huis had vader gekocht uit de nalatenschap van zijn moeder Aukje Verlaan-Kroon, toen moeder overleden was, is het huis verkocht geraakt, en later aan de gemeente overgedaan en is het gesloopt, daar het bij een hoek stond, en de ingang van de Prinsenstraat verbreding noodig had, zodoende is dit huis verdwenen waar wij zooveel levensdagen versleten hebben.

Op verzoek is dit verhaal geschreven, ten koste van veel kritiek op de taal en inhoud, welke natuurlijk te wenschen overlaat. In mijn jongen tijd zag men daar geen bezwaren in om weinig te studeren, als men maar een beetje lezen en schrijven kon en een sommetje maken, je moest toch verder werken aan 't een of ander vak.

2) Wat dan voor de hand lag, nu is dit veel anders, nu moet men blokken voor examen enz: enz:

Dit verhaal speelt zich af tusschen de jaren achttien honderd drie en zestig en negentien honderd twee en veertig, door mij geschreven op acht en zeventigjarige leeftijd, de feiten zijn werkelijkheid zonder fantasie of overdrijving, geheel zoo uit de pen, zonder gelegenheid om te coriciëren of te verbeteren daar eigenlijk geen gelegenheid voor is. ik doe dit op een oogenblik, als mijn vrouw druk voor de piano zit om alle oude stukken nog eens te repeteren, zoo even was ze druk bezig met Home Sweet Home. Als de piano ophoud dan is mijn boek weer dichtgeslagen en rust mijn pen tot nadere orde.

3) Toen ik ongeveer een jaar of negen oud was had ik geregeld een geit, omdat wij bij de timmerschuur een groot grasveld hadden met peren en appelboomen, ook was ik steeds in het bezit van konijnen, kippen hadden wij ook veel dus eiren voor 't pakken, een kip is een beest dat graag zijn eiren ging wegleggen onder de stapels planken welke opgestapeld lagen op zware dwarsbalken en daar onder lagen dan weer krullen welke door de wind er onder gewaaid waren, hier gingen dan de kippen onder een nest maken, en daar lagen dan de eiren onder soms vonden wij daar een groot aantal nesten met eiren, in dien tijd was de gewoonte om in zoo een ei een gaatje van onderen en van boven te maken met een stopnaald, en dan kon men het ei zoo leeg zuigen dit was het werk van een oogenblik. In deze nabijheid was een sloot alwaar veel eenden zwommen deze hadden ook dezelfde manie om de eiren weg te leggen, al zoo vonden wij ook nesten met eenden eiren, hier ging moeder pannekoeken van bakken, die lieten zich ook wel gebruiken. Aan de overkant was de timmermanswerkplaats van oom Dirk en daar was op het water een schuithuis, daar was een schuit in om mede in de sloot te varen. Onze neef Arie Brugman was daar krullenjongen en dan gingen wij af en toe eens met die schuit varen en dan ontdekte wij onder sommigen huizen die aan de sloot

gebouwd waren, alwaar men dan onder kon kruipen en dan ontdekte wij hieronder ook nesten met eendeneiren.

4) Zoo doende kwamen wij in een ruimer voorraad eiren te zitten, die wij dan Arie en ik zamen deelden. Aan de wallekant hadden wij een grooten boom staan, vol met Dirktjes peren daar kwam ieder jaar een groot getal peren van af, teilen en emmers vol, ik ging dan boven in den boom klimmen met een zak en een touw daar aan, aan een dikken tak gedraait en als de zak vol was, liet ik haar langzaam aan zakken, zodoende kwamen de vruchten onbeschadigd naar beneden. Ik kwam tot de ontdekking dat aan de wallekant de boom erg kaal begon te worden, stukken takken en bladeren zelfs stuk geslagen peren lagen op de grond, hier moest ik het mijnen van hebben. ik wilde eens weten hoe dit eigenlijk in elkander zat, ik stond 's morgens om half drie op kroop achter een stapel planken en hield zoo de wacht, het duurde niet lang of ik had succes, eenige huizen van ons af op het Pantepad woonde een boer genaamt Kraai, dit was een groot gezin met zoons en dochters, die moesten 's morgens hierlangs varen en dan gingen zij met roeischuiten naar het land om de koeien te melken. 't Was natuurlijk erg verleidelijk om langs zoo'n mooien boom met rijpen vruchten te varen

5) daar kwam de eerste roeischuit aanvaren, een van de grootste jongens een persoon van ongeveer dertig jaar, met een echt boeren gezicht eenigzins scheel en een slapersgezicht, sloeg met zijn roeispaan in de takken van den boom, de peren vielen gedeeltelijk op den wal en een deel in de sloot, op het zelfde gezicht kroop ik achter de stapel planken vandaan, en ging de peren rapen tot grooten verbazing van de boer die ze er af geslagen had, dat gezicht van hem zie ik nog zoo voor mij, 't was geweldig

Ik had een klein geitje gekregen om dat wij bij de timmerschuur een groot grasveld hadden, doch zoo als het ging, dit beest werd groot, en ging een poosje bij onze melkboer in het land logeeren, in het gezelschap van een bok, en het gevolg was, dat ik na een zekere tijd ook in het bezit was van een jongen geit, met zes weken kon dit jong eten, en ging ik de geit melken en verkocht de melk aan mijn moeder. de jongen geit zou ook eens bij den boer in het land mogen vertoeven dan zou zij eens flink groeien, en dan zou den boer onze aardappelen schillen in ruil krijgen. doch op een zekere morgen toen den boer zijn koeien kwam melken op het land, lag mijn geitje verdronken in de sloot, menschen uit de omgeving hadden gezien dat de koeien met de koppen tegen elkander een rondedans uitvoerden zoo als men dit wel eens meer

6) ziet, en was mijn eigendom van angst in de sloot gesprongen, daar deze dieren niet kunnen zwemmen schiet er niets anders over dan verdrinken.

Konijnen had ik ook aangeschaft daar wij volop voer voor hun hadden, ik had een groot hok voor hen gemaakt met een platvorm met trapjes enz: als de boer karnemelk had gebracht nam ik een groote schaal daar mee gevuld, en zette dien op het platvorm, dan kwamen de konijnen de trapjes op en dronken de schaal met hun allen leeg dit was een aardig gezicht zoo ongeveer tien à twaalf konijnen om zoo een ronde schaal heen, druk aan het slobberen, daar men mij verteld had dat een konijn niet drinkt was dit wel

een eigenaardig geval, daar het hun allen goed bekwam. Het volgende jaar had de geit een jong bokje ter wereld gebracht, dit was iets nieuws voor mij, de helft van een oude kinderwagen was voldoende om hier van een bokkenwagen te maken, een stevig lemoen hier aan gemaakt, en de noodige zeilen voor een sterk tuig, was spoedig gemaakt en zat ik al heel gou in het karretje, ik ging met mijn span naar het Pantepad op naar den dijk en dan achterom, en daar mijn collega den bok het liefst maar weer naar huis wilde vloog hij met mij de schuinte van den dijk af, de brug over.

7) en het pad af om zoo snel mogelijk weer in zijn home te wezen. Was dit een interessante rit voor mij. hij wist precies waar wij woonden, doch bij de ingang van ons erf stond een ijzeren lantaarnpaal, en daar hij dan een scherpe bocht moest maken, was het altijd bom tegen de paal aan, en tevens het sein voor stoppen, een maal en ander maal bleef dit precies zoo. zijn bokkenverstand was niet toereikend om hier verandering in te brengen.

Op twaalfjarige leeftijd moest ik naar de timmerwerf om het timmeren te leren. 's morgens vroeg om half vijf met de sleutels naar de werf om te zien of de manschappen allen aanwezig waren, dan nam ieder zijn benodigheden meden 't zij gereedschap of hout en dan verdwenen zij weder, en dan bleef ik met nog twee leerlingen achter de een heete Jan Zwart de zoon van een rijke boer en de andere Piet Wilson zoon van een molenaar die een groote houtzagerij had deze jongens moesten het timmeren leren om later Architect of Aannemer te worden. of zij het geworden zijn weet ik niet daar ik later Zaandam heb verlaten.

Als zo drie jongens zoo alleen op de werf achterblijven, van 's morgens vijven tot s'avonds achten dan is het planken schaven, planken zagen, planken sjouwen. erg eentonig. wij bedachten om dagelijks een oogenblikje gymnastiek te maken. het eerste nummer was dan twee schaafbanken van elkander brengen, en met een langen stok van de een op de andere springen en dan de banken steeds verder van elkander te plaatsen en dan zien wie het verste kon komen.

8) het tweede nummer was buiten op de werf een stapeltje steenen op elkander leggen hier ieder een Cent op leggen met de kruiskant naar boven, dan om beurten op een afstand met een steen de stapel omgooien. als de Cent dan met een W boven op de modder licht dan heeft men deze gewonnen, (op de oude Centen stond vroeger op de eene kant een W. en op de kant een kruis) men noemde dit dan, kruis en munt.

Het derde nummer was, elkander met kleine stukjes hout gooijen. Eerst heel kalm en steeds heftiger. Die dan het eerst een gat in zijn hoofd had had het verloren. het slachtoffer was meestal Wilson. (ik kan mij nog herinneren dat hij niet lang in ons gezelschap is gebleven) dan was de les afgelopen en gingen wij weer aan ons gewone werk.

9)

Klaas Verlaan, Mr. Timmerman en Aannemer te Zaandam in de jaren Achtienhonderdzestich heeft de Hoogere Burgerschool gebouwd aan de Westzijde en de school van Mr. Eijkman aan de Gedemtegracht. Voorts heeft hij ondermeer de Nieuwsloot gedemt te Alkmaar.

Er was een kerkgenootschap opgericht door grootvader en den Heer Brinkman. eerstgenoemde bouwde de kerk geheel voor eigen rekening gratis, en den tweede gaf de grond cadeau zoo ging ik als jongen mede naar de houten kerk ongeveer driehonderd personen kan er geborgen worden. Vader was voorlezer en voorzanger, orgel was er niet, dus vader moest de zang inleiden, en gaf met een onbekende psalm wel eens moeilijkheden dat de boel in de war liep en dan maar weer van vorenafaan moest begonnen worden.

10) een vaste spreker was er aangenomen met name H. Wagenvoort afkomstig uit de omgeving van Zwolle, tegen een salaris van twaalf gulden per week met een vrije woning hij ontving van deze en genen wel eens een mud aardappelen of een stuk van een varken of van eene koe enz: enz:-

Voorts kan ik mij nog herinneren, op zeer jonge leeftijd, bij het bedje gestaan te hebben, van een zusje, Hendrika genaamd, waarvan moeder vertelde dat het aan stuipjes gestorven was-

11) Zijn zoon Willem Verlaan was zijn helper in het bedrijf, en was alzoo naar Alkmaar verhuist om het dempwerk uit te voeren. Op zekere dag kregen wij bericht dat Grootmoeder ernstig ziek was. Vader Willem ging toen met mijn persoontje (namelijk de jonge Klaas) ongeveer vijf jaren oud naar Zaandam om onze belangstelling te tonen. Ik kan mij herinneren dat ik aldaar met grootvader hand in hand onder een boom met groote bladeren (vermoedelijk een berkenboom) die op het erf stond) rond liep. Zoo als het met ziektegevallen meer gaat, grootmoeder knapte langzaamaan weder op, en heeft nog negen jaar geleefd. Maar in plaats van Grootmoeder, is Grootvader aan de Cholera gestorven, in dat zelfde tijdperk die in dat jaar heerste. toen is vader voor eigen rekening gaan werken en mijn oom Dirk Verlaan heeft toen de zaak van grootvader voortgezet.

12) Vader heeft toen wij weder van Alkmaar naar Zaandam verhuist waren, toen de demping klaar was, in gemeenschap met Oom Dirk Verlaan en Neef Dirk Verlaan woonachtig te Zaandijk, een kerk aangenomen op Koog aan de Zaan, en hebben deze goed afgewerkt. Voorts heeft vader op Zandvoort voor den heer Kaufman het eerste badhuis gebouwd. het was een gebouw geheel van hout opgetrokken met tachtig kamertjes, op het duin waar later het Hotel d'Oranje gebouwd is. al wat nu boulevard heet was toen nog duinen, en verder een oud en klein dorpje genaamd Zandvoort. Ook heeft Vader voor den Heer Kelly in Zandvoort een Hotel gebouwd, ik kan mij nog herinneren dat het gebouw onder de kap stond, zooals men dat in timmermans term uitdrukt. doch dan speelt de wind nog door alles heen. toen heeft het dien nacht vreselijk gestormt, en heeft Vader in Zaandam de geheele

13) nacht rondom de tafel geloopt, daar de kans groot was dat de geheele boel in de storm kon vernietigd worden. (het was aangenomen werk) doch later bleek dat alles normaal was gebleven, en de storm geen noemenswaardige schade had veroorzaakt. burgerwerk was er in dien jaren ruim aanwezig. er werd in dien tijd een gereformeerde kerk aanbesteed op de Spoorstraat in Zaandam (gewoonlijk waren er drie firma's die op zoo'n werk inschreven, en dit waren de namen Hijdeman - Eijlman en Verlaan) doch nu kwamen er een aantal liefhebbers van heinde en verre, en kwam er een kentering in de rust van de Zaandammers, zoo als het

volgende verhaal zal doen blijken.-

Eijlman was de hoogste inschrijver, toen volgde Hijdeman en nummer drie was Verlaan en deze had gerekend op een bedrag van

14) twee en veertig duizend gulden. dit was dan het bedrag waarop de kerk dan in degelijken staat geleverd kon worden- Maar nu kwam de revolutie los. alle mogelijke sijvers kwamen voor den dag. twee heeren uit Leiden een paar die ook wel eens Aannemertje wilde spelen, hadden ingeschreven voor twee en twintig duizend gulden,- dit was een gek geval. hoe kan dat eigenlijk zij moesten toch allemaal het zelfde bestek narekenen? Het Kerkbestuur zat er wel een beetje mee. het moest toch meest allemaal van stuivertjes en dubbeltjes bij elkander gekrabbeld worden. de Zaandamse inschrijvers waren sterk onder de indruk van de zaak. hoe zal dit afloopen-

Het Kerkbestuur moest nu het laatste woord spreken. Oom Kan was ook in het bestuur van deze kerk, doch een lid

15) geld maar voor een. dus twintig mille zoo maar weg te gooien is een moeilijk geval.-

Het eindresultaat was dat de heeren uit Leiden de kerk maar moesten bouwen Misschien valt het mee, dit bedrag is dan gou verdient door het kerkbestuur en zoo ging het schip in zee....- De bouw begon, de Zaandammers waren natuurlijk zeer nieuwsgierig naar deze bouwerij en gingen dagelijks een blokje rond en meteen eens een oogje leenen, naar het drama dat zich hier af moest spelen. Een half jaar later was de kerk half klaar, en de aannemers waren verdwenen, en hadden het hazenpad gekozen. zij waren nergens te vinden zij hadden natuurlijk de betalingstermijnen in ontvangst genomen op tijd

16) er was niets meer te vangen en hun kas was leeg.-

Wat nu begonnen. Oom Kan kwam vader een visite maken en vroeg hem of hij de kerk af wilde maken, zoo goed en zoo kwaad als het ging. Zoo konden zij toch niet blijven zitten. Vader ging met oom de zaak eens rond, en vond de zaak zoo kritiek, er waren zoo veel zichtbare gebreken o.a. de groote blinde muur aan de Zaan zijde, deze stond met een tamelijke bult in het midden in plaats van loodrecht enz: enz: Vader was er niet voor te vinden en zag geen kans om hier een net stuk werk van te leveren. toen is Oom Kan naar de firma Eijlman gegaan, en deze heeft de kerk in daggeld afgemaakt, en niemand is ooit te weten gekomen, wat deze kerkbouw wel gekost zal hebben.

17) Oom Dirk Verlaan en Neef Dirk Verlaan van Zaandijk en Vader hebben gemeenschappelijk de Kerk op Koog a/d Zaan gebouwd zonder incidenten - ook bij aanneming.

18) Op ongeveer negenjarige leeftijd werd ik uitgenodigt, om tusschen schooltijd bij Grootmoeder Aukje Verlaan Kroon, koffie te komen drinken, 't was vermoedelijk St. Nicolaas, want ik werd op grootvaders stoel neergeplaatst met warme-stoof. het eerste onthaal was een groot stuk ontbijtkoek zoo ongeveer een vierde van de koek. toen dit verorbert was, volgde twee boterhammetjes met plakjes Leidsche kaas enz: enz: toen de tijd van vertrek aangekomen was, kwam grootmoeder met een blauwen duffelsche Winterjas te voorschijn. deze had zij laten maken van de jas van grootvader, en nu voor mij bestemd.

19) Deze visite was zeker rugbaar geworden, want eenige dagen later werd ik uitgenoodigt, om bij tante Mia Verlaan-Kan te komen, deze had uit een verloting voor een goed doel, een groote geplakte bouwplaat gewonnen, deze was net iets voor mij bestemd, haar kinderen waren nog te klein voor zoo een stuk werk. Het was weer het zelfde geval, een groot stuk ontbijtkoek. is 'thuis ook goed? bij ons ook! rederijk ben je op die leeftijd niet zoo erg. wat ik mij nog wel kan herrinneren, dat ik zoo ongeveer een half uur met de geplakte kerk op een groot stuk carton de straat over moest, met de verklijnde jas van Grootvader aan. Zij wilde wel eens zien hoe de jas mij stond-

20) Op twaalfjarige leeftijd ging ik naar de timmerwinkel, ik moest immers timmerman worden. in den Zomer van 's morgens vijven tot 's avonds achten en in den Winter van 's morgens achten tot 's avonds vijven. planken schaven, planken dragen, planken rijden en verder timmeren op zestienjarige leeftijd had ik een raam gemaakt van grenenhout met eikenhouten randen. met zestien vereist en, dit was voor zoo'n jongen een heele prestatie, 't was voor een huis in de Peperstraat, in die dagen moest men zelf de deuren en ramen maken, tegenwoordig komt alles kant en klaar van de fabriek. ik had een kist met gereedschap van tweehonderd gulden waarde, alleen maar om de boel in elkander te zetten. Op een zekere dag kwam er in de Oostzijde vooraan een Vleeschhouwerij van den heer Joh. v/d Stee. deze had beneden voor aan de winkel, op zij een

21) voorkamer, daarnaast een keuken, daar achter, woon en slaapkamers, en daar achter een groote slachtplaats. boven dit alles was een grootte ruimte. Op zekere dag vroeg de heer v/d Stee aan Vader om van deze groote ruimte een compleet bovenhuis met vrijen opgang van te maken, met een van ons personeel genaamd Jacob Kwak, ging ik hier met hem aan het timmeren. wij hebben hier zamen een half jaar aan gewerkt en toen was het een bewoonbaar bovenhuis.

Den Heer v/d Stee was een gezellige man die veel wist te vertellen, hij was iemand veel wist te vertellen over de wonderen van het genezen door kruiden, en was daar steeds mede bezig met veel personen, waar hij mede in aanraking kwam, en de wonderverhalen die ik daar over gehoord heb zijn met geen pen te beschrijven. hij hield ook nog wel van een grapje op een zekeren dag zeide hij tegen mij, Klaas als je in je leven nog eens plezier wilt hebben, en je bent in gezelschap van jongedames, dan moet je ze met je handen eens flink over hun buik wrijven, dan zul je eens zien wat een pret of

22) je dan zult hebben. bij dit verhaal zat zijn dikke groote vrouw zoo te lachen dat de tafel stond te schudden, en het geheele gezelschap mee brulde, ik natuurlijk ook; twee dochters waren er ook van mijn leeftijd, en een zoon deze was twee jaar jonger als ik, die werd opgeleid in het slagersvak bij zijn Vader. op een zekere dag vroeg hij mij of ik eens wilde zien als hij een koe moest slachten, dat wilde ik natuurlijk wel eens zien. in het plafon van de slachtplaats was een vierkant gat van ongeveer een meter in het vierkant, hierin waren de noodige balken in verwerkt voor een hijserij. nu kwam de koe de slachtplaats binnen en nu kregen eenige touwen die om de pooten van de koe gevormd werden, met de noodige knopen en strikken de

gelegenheid door middel van het hijsblok, gelegenheid om zoo doende de pooten van de koe naar boven te werken, zoo kwam de koe op de rug te liggen en de pooten in de hoogte, met een groote vierkante bak onder zijn nek, en Kees nam een slagersmes en sneed het beest de hals half door, en dan liep het bloed precies in den

23) bak. dit was het werk van een oogenblik, een zucht van de koe en het werk was hiermede verricht-
die Volgende week moest hij weder een koe slachten. Nu wilde hij het eens op een andere manier proberen. hij zou hem nekken. hij ging naast de koe staan, alles heel rustig, hij nam een smal mes op de plaats van de nekspier, die moet dan doorgesneden, en de koe valt dan opeens neer. maar dit is een heel sekuur werk. het mes kwam naast de spier in het vleesch. de koe liep brullend de slachtplaats uit, het erf over, de hoek van het huis om, en kwam midden in de keuken tot stilstand. dit was een heele consternatie en schrik van de huisgenoten. heel rustig werd de koe weer naar de slachtplaats geleid, en nu maar weer op de gewone manier geslacht. Kees en ik waren zoo ongemerkt vrienden geworden. zondags 's middags om drie uur ging ik naar hem toe, en gingen wij wandelen dit heeft jaren geduurt. als wij dan gewandelt hadden gingen wij naar

24) Kees zijn huis. dan was 't meestal een kopje chocolademelk met beschuiten, en waren de zusters aan 't pianospelen. 's avonds een spelletje kaarten, kloppen of een en twintige. het heele gezelschap deed dan mede. die dan in huis waren speelde ook mede zelfs de knecht en de meid ook
Zaandam was in die dagen nog klein, Oos en West Zaandam met de Zaan in het midden, verbonden met een dam. hierin waren twee kleinen sluizen en een duiker, waar het water mee op peil gehouden werd. als het water in de Achterzaan te hoog was dan moest het naar de Voorzaan vloeien door de duiker. hierdoor had de sluiswachter een rijk bestaan want bij die stroming had hij zijn netten gespannen, en ving dan enorm veel visch.- de Oranjesluizen bestonden toen nog niet, en dan stond het water uit de Zuiderzee, door de wind opgejaagd, soms tot aan de kruin van de dijken en ging het wel eens over de sluisdeuren heen. later is dit beter

25) geworden door het stoomgemaal op de Schellingwoude.-
het wandelen in Zaandam was alleen op Zondagmiddag gewoonte. dan werd er gewandelt aan de Westzijde en wel van den Dam naar Van Aake. dit was een galanterie winkel. wandelen was het eigenlijk niet wij noemden het kuieren. voetje voor voetje en dan maar heen en terug. zes à achtmaal kwam je de zelfde menschen tegen. onze wandeling ging later tot de wachtkamer van de Alkmaarder-packet op de Koog aan de Zaan. daar gingen wij dan een half uurtje zitten daar was dan een klein glaasje bier welkom
Maar nu werd het Pinksterren, en heeft Zaandam drie feestdagen. de eerste dag hadden wij onze Zondagsche wandeling, naar de wachtkamer heen en weer. dat ging gewoon normaal. maar pinkster twee dat moest iets anders wezen. wij besloten met de boot maar eens naar Amsterdam te gaan (deze booten waren zoo vol geladen in die dagen, want iedereen ging dan naar Amsterdam) Wij gingen dan naar de Nieuwendijk heen en weer

26) wandelen, of soms ook eens de kalverstraat in, en dan op de terug reis bij Greve op de Nieuwendijk een zak botersprits gekocht, en deze op de boot op zitten te peuzelen- Maar ook kwam pinksteren drie aan de beurt. om zeven uur moest Kees 's avonds thuis wezen, want dan moesten de klanten van de winkel gevraagd worden, of er de volgende dag ook vleesch noodig was. Kees vond het aardig om eens naar Krommenie te gaan met de trein, daar was het kermis- Wij hadden in Zaandam nog nooit kermis gevierd, dat was ons thuis altijd verboden, dat was voor ons niet geschikt. het was meestal voor buitenlui van de dorpen, en de laatste dag was half Amsterdam in Zaandam. dat was dan een geweldige drukte. de geheele nacht van Zondag op Maandag bleven de menschen

27) dan kermis vieren. van zingen en hoschende buitenmenschen konden wij gerust 's nachts geen oog dicht doen. dit was dan voor ons kerkelijke lieden niet geschikt om daar aan mede te doen En nu naar Krommenie naar de kermis dat geleek mij heel erg vreemd. om twee uur met de trein en om zeven uur weer thuis wezen, het was mij niet erg duidelijk- Enfin! Wij zaten om twee uur in de trein, mooi weer, niets geen bezwaar. het duurde niet lang of wij moesten uitstappen het doel van onze reis was volbracht. daar stonden wij als een kat in een vreemd pakhuis. een smalle weg aan de eene kant huizen en aan de overkant kramen, en alle mogelijke spelletjes poffertjes koek, limonadetenten en kramen van allerlei moois. Wij hadden deze weg al een paar malen afgeloopen, en toen had Kees een paar meisjes aangesproken (twee vriendinnetjes die dan met zulke

28) gelegenheden kermis willen vieren) ik dacht zoo bij mijzelfen wat gaat Kees nu beginnen, want onze tijd was beperkt. om zeven uur moesten wij weer thuis zijn. Wij hadden een paar maal door de straat met de meisjes geslenterd, en waren weer aan 't einde gekomen. Op een gegeven moment was Kees verdwenen, en stond ik alleen met de dames midden op straat. wij stonden elkaar al eens aan te turen. Zij begrepen er niets van, waar mijn vriend gebleven was; ik trouwens ook niet. wat nu begonnen! Na wachten en wachten kwam Kees aantippelen. tot onze groote verbazing was hij van onderen tot boven doornat en zat tamelijk onder de modder. Waar kom jij vandaan? was 't algewone wachtwoord- Ik had best kunnen verdrinken vertelde Kees. ik liep tusschen die kramen door, en aangezien deze op balken gebouwd zijn die over de sloot heen liggen, ben je er niet op berekend als je daar

29) doorheen wil loopen, en zal er menigeen een nat pak halen, deze toestand is onverantwoord- Ik achte nu het oogenblik gekomen dat ik mijn stem moest laten hooren; ik sprak als volgt. Dames u ziet mijn vriend is doornat moet noodig een droog pak aan hebben. u zal wel begrepen hebben dat wij zoo spoedig mogelijk naar Zaandam vertrekken met de trein- de teleurstelling van de meisjes was groot. zij hadden gedacht dat wij met hun kermis zouden vieren, en nu was dit in eens werkelijk met Kees in het water gevallen. wat ik mij nog kan herinneren, was dat het eene meisje uit haar mond liet vallen, ik kan wel drenzen, betekend op ze'n Krommenies; huilen- Wij stapten nu met een flinke pas naar den trein- Ik zei Kees hoe

had je dat zoo? Kees zei ik dacht dat het tijd was dat wij weg moesten, en dacht als ik door die kramen loop zal jij mij wel volgen en zijn wij er met een van door.

30) Bij latere beschouwing dacht ik, dat ik blij was dat ik op dat oogenblik een beetje aan de sufferige kant was, anders hadden wij zamen in de sloot gelegen.

Nu zaten wij in de trein het was gelukkig Pinkster temperatuur, heerlijk zacht weer; een paar luitjes die wij onz' wedervaren vertelden, vonden het raadzaam om maar eens een liedje te zingen voor de variatie, dat ons een beetje afwisseling zou brengen in dit vreemde geval. spoedig zongen wij met ons allen het hoogste lied; natuurlijk van (op de kermis moet je wezen op de kermis moet je zijn) enz

In Zaandam stapten wij weer uit de trein. maar weer een flinken pas er in. na twintig minuten loopen kwamen wij in de omgeving van het huis waar Kees woonde.

Kees zei, gaan jij maar vooruit vertel jij eerst maar eens wat er gebeurt is, dan kom ik wel een poosje achteraan!

31) Ik stapte de winkel binnen. toevallig ontmoet ik daar den heer v/d Stee ik zei: mijnheer v/d Stee, ik kom u vertellen dat Kees in 't water gelegen heeft, hij is tamelijk nat. Zoo, zoo, waar is hij? daar komt hij aan - Kees naar binnen!

Wat mij bewoog weet ik niet, maar in minder dan geen tijd stond ik op straat, ik had zoo'n onbehagelijk gevoel, dat ik maar kalm naar huis droste, om een beetje op mijn verhaal te komen van onze Krommeniesche avontuur. 't was net of ik een gevoel van schaamte had, dat dit ons overkomen was-

Volgende dag kwamen zij mij vragen, waar ik zoo gauw gebleven was en hebben zij hartelijk gelachen, om de aansprekers rede die ik gehouden had, om bekend te maken, dat Kees in 't water had gelegen-

jarenlang hebben wij allen pret gehad om deze geschiedenis, op 't oogenblik dat ik dit schrijf kan ik mijn lachen nauwelijks bedwingen-

32) Vader was door de omstandigheden gedwongen zijn timmerwinkel te sluiten hij had nog drie knechts aan 't werk, deze waren aan zijn eigen huizen te repareren. hier een nieuw dak, daar nieuwe goot of een nieuw hek enz: burgerwerk was niets noemenswaard, dat hij daar de zaak mee voort kon zetten, zijn gestel liet ook te wenschen over, namelijk zijn gezondheid-

Er was een andere toestand in Zaandam gekomen. er waren verschillende kleine timmerbaasjes komen wonen uit andere plaatsen, en die hadden daar een soort concurentie wedstrijd gevormd. eenige vaste klanten bleven nog wel bij ons hun werkzaamheden laten verrichten, doch dit was niet voldoende om daar personeel voor op na houden.

Er was een familielid deze zou de timmerwinkel in gebruik nemen, en ik zou bij hem leeren, namelijk Lithografie en Steendrukkerij. Drie maanden heb ik hier de zaak bekeken, en was op de hoogte gekomen met de gereedschappen hier voor benodigd, en de behandeling van de steen

33) zoo dat ik al een naampje in de steen kon graveren enz: maar wij konden niet harmoniëren. toen ik maar eens in Amsterdam ging informeren of daar ook plaats was voor iemand om in dit vak

werkzaam te zijn- Rozengracht 221 vond ik een plaats voor leerling, maandag morgen komen 's morgens om acht uur. Eerste Atelier.

De Rozengracht was nog werkelijk water. aan weerskanten houten wallen, zware palen in de grond, hierbovenop een balk, en aan de binnenkant hiervan zware planken, waar de smalle straat tegen aan moest vusten.-

Lijnbaansgracht en Rozengracht liepen in elkander met hier en daar een bruggetje, op de plaats van de Marnixstraat waar nu de school staat, stond een molen, en daar achter land en nog eens land met hier en daar een huisje of boerderijtje.-

Het was voor mij een groot verschil in het stille Zaandam dagelijks te leven, en nu geregeld naar een groote drukke stad te trekken.

34) De eerste indruk dien ik opdeed op de gracht was, dat op een paar huizen afstand van mijn atelier stond, genaamd het Rozenhofje. ik trof dien eerste morgen daar, zoo ongeveer een twintig oude vrouwtjes op de smalle wallenkant aan die bezig waren, met twee aan twee, karpetten te kloppen de een hielp dan de anderen,. dit was een vreemd gezicht voor mij zoo'n halve gracht vol oude wijven. maar het mooiste was dat zij allen met roode en paarse hoofden stonden, de monden zoo wijd mogelijk open, en schreeuwen geen gebrek. toen ik op mijn eerste bezoek aan de jufvrouw van mijn patroon vroeg, wat dat nu eigenlijk wel voor een lawaai was, daar bij die oudjes, vertelde zij mij dat, die vrouwtjes daar allemaal ieder aan part een kamertje bewoonden, en dan erg afgunstig op elkander waren, en dan misschien dien morgen met het verkeerde been uit het bed gestapt waren, en dan dien gelegenheid gebruikte om elkander eens

35) flink de huid vol te schelden-

Mijn patroon was iemand van ongeveer vijf en veertig jarige leeftijd, donker haar en oogen, opgewekt humeur, eenigszins humoristies aangelegd. Hij verkocht bruilofts-artikelen in de winkel, maakte ook gelegenheds gedichten voor feesten en bruiloften, en was ook dikwijls als seremonie-meester werkzaam. Wanneer zijn klanten dit wenschten, zijn dochter Marie assisteerde hem bij die gelegenheden en daar had hij dan ook een ruim succes mede. zijn vrouw was blond en had een onderlip die laag hing, zoo dat die binnenste buiten hing, en men de indruk kreeg dat zij een rood kussentje op haar kin had hangen. uren kon zij staan praten en stond je ongemerkt tegen dit voorwerp aan te kijken-

in de kelderwoning was een mangelhuisje gevestigd, waar men de wasch kon laten mangelen. daar stond een groote tafel met twee rollen, alwaar de schoone wasch omheen gerold werd. hierboven een houten bak met gewicht er in, en dan word deze geschiedenis maar heen en weer gerold tot dat het goed er keurig netjes onder vandaan komt tot tevredenheid van menigen huismoeder

36) In deze winkel heb ik een jaar zitten te oefenen. heel aardig uitzicht op de gracht. Op zekere morgen was Marie bezig met het dweilen van de marmeren gang en de stoep, zooals zij gewoon was 's morgens te doen. dan zong zij daar meestal bij, het lied van "Al op die baren- heb ik gevaren Al op die baren- van de zee- heb ik gevonden, zwarten en blonden, enz:

Ik zit rustig aan mijn tafel midden in de winkel te oefenen. op

eens groot lawaai hoor ik op de gracht. heen en weer loopen geen gebrek- ik begreep op 't eerste moment niet wat er gaande was, doch op een moment zie ik twee hoofden boven den houten wal uitsteken. het eene was van Marie en het andere van de mangelbaas van beneden. Marie zou een emmer met water in de gracht gooien en was met haar hakjes op de houten wal uitgegleden in het water. en de mangelbaas had het gezien, en deze was er bij gesprongen. Dit was de oplossing van de twee hoofden op de rand van de gracht. gelukkig dat de buurman het gezien had, liep dit ongeval goed af.

37) Op zekere avond toen ik thuis kwam vertelde vader dat er bij Gebroeders Reimeringer op de Oude Zijdsvoorburchwal een jong Lithograaf gevraagd werd. een besluit was spoedig genomen. de volgende morgen zou ik er even naar toe gaan. het resultaat was, dat ik maandagmorgen in mijn nieuwe betrekking zou verschijnen. Een uur later zat ik weer bij mijn tafel, bij den heer Bodens op de Rozengracht en vertelde hem, dat ik maandag naar het atelier van Reimeringer zou gaan. Voor het eerst zag ik dat hij erg loens keek, dat had ik tot dusverre nog niet op kunnen merken, hetgeen bij zijn optreden als ceremoniemeester niet onaardig stond. hij wilde mijn vader wel eens spreken, om deze onverwachte verandering van werkkring eens met hem te bespreken. Vader is toen naar hem toe gegaan, en heeft met hem de zaak besproken, en heeft hem eenige geldelijke tegemoedkoming gegeven en zoo is deze zaak in 't reine gekomen-

38) Maandagmorgen op mijn nieuwe Atelier aangekomen, bij de Heeren Reimeringer, een voorvertrek twee hoog met ruim uitzicht op de gracht, een lange werkkamer met groote graveerlessenaar waar vier personen aan konde zitten in de hoek links zat de chef lithograaf hoofd van het atelier, den heer Schroder, naast hem zat de leerling Bernhard Coesel deze was tevens belast met de werkzaamheden op het atelier, zooals 's morgens een half uur eerder te komen, de vloer aanvegen, om tien uur een kop koffie voor ons zetten, en in de Winter de kachel aanmaken, en boodschappen nu en dan doen. hij was hier al drie jaar zoo werkzaam. dan naast hem zat ik, en geheel in de hoek zat den heer Tienis Lensen bekwaam zelfstandig Lithograaf. Mijn werk was gravures maken voor sigarenzakjes, en voorts etiketjes graveren voor verschillende doeleinden. Coesel kon zich niet begrijpen, dat ik nog maar zoo kort bij het vak was, en hij daar al drie jaar was, en maar steeds de zelfde bleef. Met de boot heen en weer reizen dagelijks gaf wel eenige gezelligheid. Wij waren met een klupje personen die dagelijks heen en weer trokken

39) mijnheer Beijer klerk bij notaris Jukkenekke, Corrie Bruijn leerling op een tabakskantoor, Bertje Striening werkzaam op een sigarenfabriek, Offenbergh letterzetter op de drukkerij bij Ellerman-Harms, en nog een zekere Bruin van beroep schilder allen werkzaam in Amsterdam. Wij vormde met ons allen een dagelijksche confersatieclub, die nog al gezelligheid opleverde, en maakte wij dat wij 's morgens om half zeven op de raderboot "Prins van Oranje" waren om alzo om acht uur op onze bestemming te kunnen zijn

Toen ik een jaar bij de firma Reimeringer gewerkt had, dacht ik dat ik maar weer eens iets anders moest verzinnen, om meer

vorderingen te maken-

Bij de firma Gestel en Zoon te Eindhoven, werd een jong Lithograaf gevraagd. Vader ging daar eens naar toe, en kwam met de boodschap terug dat ik maandag morgen daar kon komen, bij de Heer Gestel met kost en inwoning, zakgeld en vrij sigaren. dus dat was weer voor elkander-

40) De oude heer Joh. Gestel had een kleermakerij gehad in Dirksland, in de tijden toen de meekrap daar weelderig groeide, en die plaats zeer welvarende was, dat ieder daar een duffelse winterjas liet maken van goede kwaliteit had hij zijn koetjes zoo op het drooge gekregen. hij vertrok toen naar Eindhoven. zijn vrouw heete Jannetje Kwaadland, de dochter heete Anna, en de zoon Dirk. deze was een paar jaar ouders als ik. deze was compajon geworden in een steendrukkerij (speciaal fabriek van sigarenetiketten) heeft de zaak toen geheel overgenomen. Ik was toen assistent van Dirk geworden. De avond van aankomst was heel famieljaar. wij gingen zamen Eindhoven eens bekijken. wij kwamen al heel gauw in een kapelleke terecht waar men voor vijf centen een fijn glaasje bier kon bekomen. ik werd aan eenige kennissen en vrienden van hem voorgesteld. een Eindhovensche gewoonte

41) was, dat wanneer je zoo aankwam, hij een glas bier liet komen, en dan moest ik daar een derde deel uitdrinken. dit was dan een soort vriendelijkheid die daar algemeen was. alzoodoende waren wij 's avonds thuis gekomen en was ik blijde dat ik goed en wel in mijn mandje lag. dit was iets nieuws voor mij en ik had meteen eens kennis gemaakt met het Eindhovensche bier-

En nu dagelijks aan 't werk, om twaalf uur eten en dan met Dirk een wandeling maken, tot twee uur, door de omstreken van Eindhoven, zooals Woensel - Stratum enz: 's avonds af en toe gaven wij een uitvoering Dirk viool, Anna op de piano en ik zong dan de tenorpartij. als er visite kwam moesten wij ook menigmaal een uitvoering geven. Ons programma was dan veelal de volgende muziek "Ik ken een lied, dat 't hart bekoort" ook "Verdwenen van huis" "Knaapje zag een roosje staan" enz: een tiental nummers hadden wij zoo voor elkander en dit programma had nog een goede uitwerking op de gasten. ik had vroeger in een doopsgezind zangkoor in Zaandam mee gezongen. dit kwam mij nu wel goed te stade. 's avonds in de Winter speelde wij veelal Wist met het heele gezelschap.

42) Zondags ging Dirk en ik, de wandelingen een beetje verder uitbreiden, in hoofdzaak door de heidepaden. dit was onbetaalbaar om mede te maken. heuvelachtig, groen bosch hier en daar de prachtkleuren van alles, hier en daar een waterplas zoo helder dat je de salamanders in groote hoeveelheden in kon zien zwemmen. vogels ontelbaar en mooi. en dan de stille rustige plekken waar je alleen in bosje de nagtigaal hoort zingen. zoo iets hoor hier nooit. Op een Zondag waren wij zoo verder afgedwaalt dat wij niet meer wisten waar wij eigenlijk waren. 't was 's avonds negen uur om de tijd van Paschen, en 't was tamelijk donker wat nu. met turen zagen wij heel ver weg een klein lichtje. nu daar heen gestrompeld door dik en dun heen geloopt. 't was een brabantisch boerderijtje midden in de heide. wij klopte aan en vertelde dat wij de koers kwijt geraakt waren, en gaarne wilde weten of wij nog ver van Eindhoven af waren. de boer en zijn gezin keken

43) wel eenigzins vreemd, doch na een oogenblik moesten wij maar even plaats innemen, aan de haard waar een vuur brande waar een ketel aan een ketting hing te dampen. ons werd een glas melk aangeboden, en daarna bracht de boer ons naar een laan met bomen en vertelde ons dat als wij flink doorliepen wij met een uur weer in Eindhoven zoude wezen. nu dat was een heele verrassing. wij kwamen om elf uur thuis, en zij konden geen denkbeeld vormen waar wij wel zoude kunnen zijn. onze huiselijke avond was alzoo voorbij gegaan zonder kaartspel of muziek. was wel eenigzins teleurstellend De laatste tijd gebeurde het wel eens dat Dirk voor de zaak op reis moest en dan was ik Zondags wel eens radeloos, met mijn tijd. enfin er was in de zaak nog een Amsterdamr werkzaam aan de drukpers, doch dat was mijn idee niet. dit was een heel ander persoon in ideën. Op zekere dag vertelde hij, dat er kermis was in Valkenswaard

44) en moesten wij er maar eens heen wandelen. Wij kwamen daar aan. op een plein stond een muziektent, en de sigarenmakers harmonie van Gebr. Van Best gaven een uitvoering. een partijdje jongelui wandelden om de tent rond, en verder een cafétje hier en daar. veel meer was er niet te zien. Op de dorpen is de stemming heel anders als in de stad onder de jongelui. die jongens drinken bij zoo een gelegenheid glaasjes met drank van slechte kwaliteit en dan gaan ze ruzie maken met deze of genen. Zoo hadden wij op onze terugwandeling, een stel op vijftig meter achter ons schreeuwen geen gebrek. wacht even kom hier dan zal ik je enz:

Ik zeide tegen mijn maat, zullen wij er maar eens een stapje op leggen. mijn gezelschap voelde er niet veel voor. ik ging dus alleen maar vooruit.

't geluk diende dat de schreeuwers een zijpad ingingen midden op de heide. dit gaf eenige verlichting. 's maandags zag men zeer dikwijls jongelui met een verband om het hoofd loopen, dat zij door zulk een gelegenheid hadden opgelopen. die dorpsjongens waren echte vechtlustigen, denk maar eens aan de geschiedenis van Oss.

45) de Broeder van Dirk, had eindexamen afgelegd op de Qwalitusschool voor teekenleeraar in de bovenzaal van 't Rijksmuseum te Amsterdam. die kwam nu ook thuis. twintig jongelui gingen naar huis met einddiploma, doch er was voor niemand een plaats disponibel. dit was dus in die dagen wel een luxe. Hij zou nu de oude heer Vriese kolk een kennis van de familie, eens uitteekenen met zwartkrijtteekening. genoemde heer kwam geregeld 's middags pozeeren, tot dat de plaat klaar was. op zekere dag vroegen wij aan den heer V. hoe hij over de teekening dacht. zijn antwoord was 't lijkt goed, maar ik ben er tien jaar te oud op. Wij woonden daar aan den Dijk, een riviértje liep langs ons huis alwaar wij met een bruggetje over heen gingen. tegenover ons was de groote zaal genaamd de Harmonie waar zoo geregeld repetities waren, van een groot mannenkoor dat geweldig mooi klonk en uitstekende zangers waren.- de rivier was een tak van de dommel. Drie jaren had ik alzoo genoegelijk in Eindhoven doorgebracht en goede gelegenheid gehad om mij te oefenen. doch zoo als met alle dingen een einde komt was dit hier ook het geval. Vader en de oude heer Gestel konden het met de salarus regeling niet eens worden

46) en ik geen lust bezat om mijn geheele leven in Eindhoven door te brengen, zoo zou ik dan op goed geluk af maar voorloopig maar weer eens naar Zaandam terug gaan op hoop van een andere betrekking te zoeken.

Toen ik nog in Eindhoven was, ontving ik een brief van de Oudelui, dat Willem in het bed lag in een verband hij was door Arend Latenstein die eenige huizen van ons af woonde met een zakmes in zijn rug gestoken. zijn longen waren eenigzins geraakt doch er was geen onmiddelijk gevaar. Mevrouw Latenstein liep de deur plat met fruit en alle mogelijke dingen en kwam vragen of zij de zaak niet aan de politie aan wilde geven zij zouden alles wel vergoeden. doch de politie was door de grootte ruchtbhaarheid van de zaak al op komen dagen, en zoo was er geen veranderen meer aan. de zaak kwam voor het gerechtshof te Haarlem, en Arend kwam hierdoor voor de balie, met eenige gevangenisstraf. hoe lang was niet bekend, en of hij werkelijk gezeten heeft weet ik niet. Mijnheer Latenstein was Wethouder in Zaandam Arend was en lange jongen, keek geweldig scheel, en in dagen riepen de jongens meestal scheele Arend, en dit was natuurlijk wel een ramp als dit maar dagelijks gebeurd. wel een rede om dol te worden.

47) Toen ik thuis was van mijn verhuizing naar Zaandam, kwam ik te weten dat de Vader van Kees v/d Stee al eenige tijd ongesteld was geworden, en zijn toestand nog al van ernstigen aard was, kreeg ik boodschap of ik even wilde komen bij Kees. ik stond bij het bed met al de huisgenoten en wij kwamen tot de ontdekking dat Vader overleden was.

Kees moest op zeer jonge leeftijd van ongeveer achttien jaar de zaak van zijn Vader met behulp van een knecht voortzetten, doch hij had bij zijn Vader goed geleerd. slachten en een koe koopen, dit is ook een zaak van gewicht men moet de koe betasten en (?) en meten en schatten hoe zwaar het beest is. hier hangt veel van af anders heeft men geen winst

Hier stopt het verhaal van Klaas Verlaan plotseling. Zijn vrouw overlijdt, onverwacht, op 25 december 1942, temidden van haar familie. Hij heeft zijn verhaal niet meer vervolgd.

De nummers zijn de paginanummers uit het oorspronkelijke schets/opschrijfboek.